

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის

გადაწყვეტილება №1/5/1355,1389

2023 წლის 27 ივლისი

ქ. ბათუმი

კოლეგიის შემადგენლობა:

ვასილ როინიშვილი – სხდომის თავმჯდომარე, მომხსენებელი მოსამართლე;

ევა გოცირიძე – წევრი;

გიორგი თევდორაშვილი – წევრი;

გიორგი კვერენჩხილაძე – წევრი.

სხდომის მდივანი: მანანა ლომთათიძე.

საქმის დასახელება: სამსონ თამარიანი, მალხაზ მაჩალიკაშვილი და მერაბ მიქელაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

დავის საგანი: ა) №1355 კონსტიტუციურ სარჩელზე: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების (2019 წლის 10 მაისამდე მოქმედი რედაქცია) და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული“ (2019 წლის 10 მაისიდან 2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველ პუნქტთან და 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით.

ბ) №1389 კონსტიტუციურ სარჩელზე: ა) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მე-2 წინადადების კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით; ბ) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) და 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ (2022 წლის პირველ მარტამდე მოქმედი რედაქცია) კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველ პუნქტთან და 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით.

საქმის განხილვის მონაწილენი: მოსარჩელის, სამსონ თამარიანის წარმომადგენელი ნინო თედემჭილი; მოსარჩელების, მალხაზ მაჩალიკაშვილისა და მერაბ მიქელაძის წარმომადგენელი თამარ სამხარაძე; მოპასუხის, საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენელი ქრისტინე კუპრავა; მოწმე - საქართველოს გენერალური პროკურატურის საგამოძიებო ნაწილის საპროკურორო ზედამხედველობის სამმართველოს პროკურორი მაია ჯვარშიეშვილი.

I

აღწერილობითი ნაწილი

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 9 ოქტომბერს კონსტიტუციური სარჩელით

(რეგისტრაციის №1355) მომართა სამსონ თამარიანმა. №1355 კონსტიტუციური სარჩელი, არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადასაწყვეტად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველ კოლეგიას გადმოეცა 2018 წლის 10 ოქტომბერს. №1355 კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადასაწყვეტად საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის განმწესრიგებელი სხდომა, ზეპირი მოსმენის გარეშე, გაიმართა 2019 წლის 29 მარტს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 29 მარტის №1/2/1355 საოქმო ჩანაწერით №1355 კონსტიტუციური სარჩელი არსებითად განსახილველად იქნა მიღებული.

2. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 23 იანვარს კონსტიტუციური სარჩელით (რეგისტრაციის №1389) მომართეს მალხაზ მაჩალიკაშვილმა და მერაბ მიქელაძემ. №1389 კონსტიტუციური სარჩელი, არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადასაწყვეტად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველ კოლეგიას გადმოეცა 2019 წლის 28 იანვარს. №1389 კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადასაწყვეტად საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის განმწესრიგებელი სხდომა, ზეპირი მოსმენის გარეშე, გაიმართა 2019 წლის 24 მაისს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 24 მაისის №1/5/1389 საოქმო ჩანაწერით №1389 კონსტიტუციური სარჩელი ნაწილობრივ იქნა არსებითად განსახილველად მიღებული. ამავე საოქმო ჩანაწერით №1355 და №1389 კონსტიტუციური სარჩელები გაერთიანდა ერთ საქმედ. №1355 და №1389 კონსტიტუციური სარჩელების არსებითი განხილვის სხდომა გაიმართა 2019 წლის 7 ივნისს.

3. №1355 კონსტიტუციურ სარჩელში საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მომართვის სამართლებრივ საფუძვლებად მითითებულია: საქართველოს კონსტიტუციის 2018 წლის 16 დეკემბრამდე მოქმედი რედაქციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტი და 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ვ“ ქვეპუნქტი, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-19 მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტი და 39-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი, ასევე „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 და მე-16 მუხლები.

4. №1389 კონსტიტუციურ სარჩელში საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მომართვის სამართლებრივ საფუძვლებად მითითებულია: საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტი, მე-60 მუხლის მე-4 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-19 მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტი და 39-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი.

5. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლი ადგენს დაზარალებულის უფლებებს. აღნიშნული მუხლის „თ“ ქვეპუნქტის თანახმად, დაზარალებულს უფლება აქვს, მიიღოს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ და გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება გამოძიების ინტერესებს. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მიხედვით კი, დაზარალებულის ამ მუხლით გათვალისწინებული მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შემთხვევაში პროკურორს გამოაქვს დასაბუთებული დადგენილება, რომელიც ერთჯერადად საჩივრდება ზემდგომ პროკურორთან. სადავოა სწორედ დაზარალებულის მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ პროკურორის დასაბუთებული დადგენილების გასაჩივრების წესის კონსტიტუციურობა.

6. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლი ადგენს გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისა და გასაჩივრების წესს. აღნიშნული მუხლის თანახმად, დაზარალებულს უფლება აქვს, გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ პროკურორის დადგენილება ერთჯერადად გაასაჩივროს ზემდგომ პროკურორთან, ხოლო სადავო ნორმის გასაჩივრებული რედაქციის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების თანახმად, ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ 2018 წლის 21 ივლისის საქართველოს კანონის (3276-რს) პირველი მუხლის მე-6 ნაწილით ჩამოყალიბებული სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების გასაჩივრებული სიტყვები, რომლებიც ამოქმედდა 2019 წლის 10 მაისიდან, დღეს მოქმედი რედაქციის იდენტურია. ხოლო საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის

თანახმად, დაზარალებულს უფლება აქვს, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ პროკურორის დადგენილება ერთჯერადად გაასაჩივროს ზემდგომ პროკურორთან. ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული ან დანაშაული, რომელიც, კანონის თანახმად, სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის ქვემდებარეა.

7. საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტით განმტკიცებულია სამართლის წინაშე ყველა ადამიანის თანასწორობის უფლება, ხოლო 31-ე მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს სასამართლოსადმი მიმართვის, საქმის სამართლიანი და დროული განხილვის უფლებას.

8. №1389 კონსტიტუციურ სარჩელში მოსარჩელე მიუთითებს დაზარალებულის მნიშვნელოვან ინტერესზე, ჩატარდეს ადეკვატური გამოძიება და დადგინდეს სიმართლე. მოსარჩელის მითითებით, დაზარალებულის პროცესში ჩართვისა და მისი მხრიდან გამოძიების სათანადოდ მიმდინარეობის კონტროლის მიზნით, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლი ადგენს უფლებებს, მათ შორის უფლებას, მიიღოს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ და გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს. მოსარჩელე მხარის პოზიციით, დაზარალებული საქმის გამოძიების პროცესში ჩართული უნდა იყოს საწყის ეტაპზე. გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ ინფორმაციის ფლობა კი მას საშუალებას აძლევს თავიდანვე აკონტროლოს პროკურორის გადაწყვეტილებები და თვითნებობისაგან დაიცვას საკუთარი ინტერესები. ამასთან, მოსარჩელე მხარე მიიჩნევს, რომ უარი დაზარალებულისათვის ინფორმაციის გაცემაზე წარმოადგენს საბოლოო და შემაჯამებელ გადაწყვეტილებას. მხარის განმარტებით, დაზარალებულის ზემოაღნიშნული ინტერესები არსებობს იმისგან დამოუკიდებლად, გააგრძელებდა თუ არა იგი საქმის განხილვას სასამართლოში.

9. მოსარჩელის პოზიციით, სადავო ნორმის საფუძველზე დაზარალებულს ერთმევა შესაძლებლობა ნეიტრალური ორგანოს წინაშე გახადოს საკითხი სადავო. შესაბამისად, აღნიშნული გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობის არარსებობა არღვევს სამართლიანი სასამართლოს უფლებას.

10. კონსტიტუციური სარჩელებით ასევე სადავოდაა გამხდარი ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულებად დაკვალიფიცირებულ ქმედებებზე გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ ზემდგომი პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრების უფლების შეზღუდვა. ხოლო №1389 კონსტიტუციური სარჩელით ასევე სადავოა სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილების გასაჩივრების აკრძალვა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული ან დანაშაული, რომელიც, კანონის თანახმად, სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის ქვემდებარეა. მოსარჩელეთა პოზიციით, სადავო ნორმები, ერთი მხრივ, დანაშაულთა კატეგორიების მიხედვით გაუმართლებელი დიფერენცირების გზით არღვევს თანასწორობის უფლებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრების შეუძლებლობით ზღუდავს სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლებას.

11. მოსარჩელეთა მითითებით, მძიმე ან/და ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში სასამართლოს კონტროლის მექანიზმის არარსებობით იზრდება პროკურორის უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების რისკები. ამასთან, ერთ სახელმწიფო სტრუქტურაში მოქცეული საგამოძიებო პროცესის ფარგლებში დაზარალებული პირი მოკლებულია საკუთარი უფლების აღდგენის სხვა საშუალებების გამოყენებას.

12. მოსარჩელები დაუსაბუთებლად მიიჩნევენ კანონმდებლის პოზიციას, ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილების მხოლოდ მძიმე ან სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის ქვემდებარე დანაშაულის გასაჩივრების შესახებ. ისინი უთითებენ, რომ თითოეული დაზარალებული განსხვავებული სიმძაფრით განიცდის დანაშაულის შედეგად მიყენებულ ზიანს და ეს გარემოება დამოკიდებული არაა იმაზე, თუ რომელი კატეგორიის დანაშაულის შედეგად დაზარალდა პირი. გარდა ამისა, მოსარჩელები ყურადღებას ამახვილებენ იმ ფაქტზე, რომ სხვადასხვა დანაშაული ერთმანეთისგან მრავალი მახასიათებლით განსხვავდება, კერძოდ, მათ ერთმანეთისგან განასხვავებთ ქმედების უმართლობა, ბრალის ხარისხი, საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხი და სხვა. შესაბამისად, საბოლოო სასჯელისა და დანაშაულის კატეგორიების განსაზღვრით კანონმდებელს ობიექტურად არ შეუძლია მოახდინოს

დაზარალებულისთვის მიყენებული ზიანის ერთგვაროვანი შეფასება. ამასთან, მოსარჩელეთა პოზიციით, დანაშაულის კვალიფიკაციის საფუძველზე მომხდარი დიფერენცირება ასევე პრობლემურია იმ ფაქტორის გამო, რომ პროკურორს ეძლევა შესაძლებლობა, თვითნებურად მოახდინოს ქმედებათა სხვადასხვა დანაშაულით კვალიფიკაცია. გასაჩივრების შესაძლებლობა ასევე შემაკავებელ, პრევენციულ როლს ითამაშებდა საგამომიებო ორგანოთა მხრიდან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების თვალსაზრისით. მოსარჩელები უთითებენ, რომ ადმინისტრაციული ტვირთი, კერძოდ, სასამართლოს გადატვირთვა, არ უნდა იქცეს უფლების დაცვის გარანტიებზე უარის თქმის საფუძველად.

13. მოპასუხე მხარის, საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენლის განმარტებით, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლი ემსახურება დაზარალებულის უფლებების დაცვას და მას, მათ შორის, ანიჭებს ინფორმაციაზე წვდომის უფლებას. თავის მხრივ, დაზარალებულს, რომელიც შეზღუდულად სარგებლობს სამართლიანი სასამართლოს უფლებით სისხლის სამართლის პროცესში, სისხლის სამართლის საქმის მასალების გაცნობა ესაჭიროება მხოლოდ ზოგადი ინფორმირებულობისა და ჩართულობისათვის. ამასთან, დაზარალებული მოკლებულია შესაძლებლობას, მასალების გაცნობის შედეგად საგამომიებო პროცესზე მოახდინოს დამატებითი გავლენა. მოპასუხე მხარის მითითებით, წინასასამართლო სხდომის გამართვამდე ყველანაირი გამონაკლისების გარეშე ხდება დაზარალებულის სისხლის სამართლის საქმის მასალებით უზრუნველყოფა. შესაბამისად, საკუთრივ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლი წარმოადგენს ზღვარს პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილებისა და მისი ბოროტად გამოყენების პრევენციისათვის. ამდენად, მხოლოდ ზემდგომ პროკურორთან გასაჩივრება არ იწვევს დაზარალებულის კანონით მინიჭებული უფლების აბსოლუტურ შეზღუდვას ისე, რომ გამოიფიტოს სამართლიანი სასამართლოს უფლების არსი.

14. მოპასუხე მიუთითებს, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე და 168-ე მუხლები ემსახურება, ზოგადად, დაზარალებულის უფლებების დაცვას და მას ზემდგომ პროკურორთან და, ცალკეულ შემთხვევებში, სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობით აღჭურავს, რაც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს სისხლის სამართლის პროცესში დაზარალებულის ინტერესების დაუსაბუთებელი შეზღუდვის რისკის შემცირებას და პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენებაზე კონტროლს. მოპასუხის მითითებით, განსახილველ შემთხვევაში დაზარალებულს არ აქვს ზემოხსენებული დადგენილებების გასაჩივრების მომეტებული ინტერესი. სხვა უფლებებისაგან განსხვავებით დაზარალებულის უფლებას არ წარმოადგენს გამოძიების ან სისხლისსამართლებრივი დევნის გაგრძელების მოთხოვნა.

15. საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენლის პოზიციით, დაზარალებულისთვის გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრების უფლების მინიჭებამ შესაძლოა გამოიწვიოს დისბალანსი შეჯიბრებითობის პრინციპთან მიმართებით. ამასთან, მოპასუხე მხარე უთითებს, რომ კანონი განსაზღვრავს დევნისა და გამოძიების შეწყვეტის კონკრეტულ საფუძველებს. მაგალითად, როგორცაა ამნისტია, ხანდაზმულობა. შესაბამისად, ასეთ პირობებში პროკურორი არ მოქმედებს საკუთარი დისკრეციის ფარგლებში და ამგვარი მოწესრიგების პირობებში ზემდგომი პროკურორის ან პროკურორის მიერ მისი დისკრეციული უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების რისკი მინიმუმამდეა შემცირებული. მოპასუხის პოზიციით, იმ მოცემულობაში, როდესაც ზედმიწევნით დეტალურად არის მოწესრიგებული გამოძიების შეწყვეტის და დევნის არდაწყების საფუძველები, საერთო სასამართლოში ყველა კატეგორიის დანაშაულზე მიმართვიანობა ნამდვილად გამოიწვევდა უსაფუძვლო საჩივრების ინიცირებას.

16. მოპასუხის განმარტებით, პროკურორის დადგენილების სასამართლოს გზით გასაჩივრების უფლების შეზღუდვის საპირწონე სიკეთე მართლმსაჯულების სწრაფად და ეფექტიანად განხორციელება. სადავო ნორმების მოქმედების საფუძველზე, მცირდება სასამართლოს მიერ დახარჯული რესურსი და დრო, რაც, საბოლოო ჯამში, გადატვირთვისაგან იცავს სასამართლოს. აღნიშნული ლეგიტიმური მიზნის უზრუნველსაყოფად მოპასუხეს გამართლებულად მიაჩნია სამართლიანი სასამართლოს უფლების ზოგიერთი კომპონენტის შეზღუდვა. საკუთარი პოზიციის გასამყარებლად, მოპასუხე მხარემ დამატებით წარმოადგინა სტატისტიკა, რომელთა ანალიზის საფუძველზე, მიუთითებს, რომ განსაკუთრებით დიდია ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულთა რიცხვი. შესაბამისად, სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობა გამოიწვევს სისტემის მნიშვნელოვან გადატვირთვას. ამასთან, სტატისტიკა ცხადყოფს, რომ განსაკუთრებით მძიმე

დანაშაულებზე სასამართლოსათვის მიმართვის გზით უფლების დაცვის ძალიან მცირედი შემთხვევები არსებობს, რაც მოპასუხის პოზიციით, დაზარალებულთა ნაკლებ ინტერესზე მიუთითებს.

17. თანასწორობის უფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებით მოპასუხე მხარე აღნიშნავს, რომ პროკურორის მიერ სისხლისსამართლებრივი დევნის ან გამოძიების შეწყვეტა ან უარი დევნის დაწყებაზე, არ იწვევს დაზარალებულის უფლების არსებითად დარღვევას და მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩელების მსგავს კატეგორიაში მყოფი პირებისათვის სასამართლო წესით დაცვის სამართლებრივი საშუალებების ჩამორთმევა არ უთანაბრდება მათთვის უფლების მინიჭებაზე უარის თქმას. შესაბამისად, ამგვარი დიფერენცირების კონსტიტუციურობა უნდა შემოწმდეს რაციონალური დიფერენცირების შეფასების ტესტის საფუძველზე. ამასთან, საქართველოს პარლამენტმა გასაჩივრების უფლების მინიჭებისას აირჩია ის კატეგორია, რომელიც სასამართლოს ნაკლებად გადატვირთავდა. მოპასუხე მხარე კვლავაც სტატისტიკაზე დაყრდნობით მიუთითებს, რომ ყველა კატეგორიის დანაშაულზე მიღებული გადაწყვეტილების სასამართლოს გზით გასაჩივრება მნიშვნელოვნად გადატვირთავდა სასამართლოს. ამდენად, სასამართლოს გადატვირთვისაგან დაცვის ინტერესი ამ შემთხვევაშიც გადაწონის შეზღუდულ ინტერესს.

18. საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე მოწმემ, მაია ჯვარშიევილმა მიუთითა, რომ დაზარალებულისათვის ინფორმაციის მიღების შესახებ უარი წარმოადგენს არა შემაჯამებელ, არამედ შუალედურ გადაწყვეტილებას, რომლის მიღების შემდგომაც კანონმდებლობა ითვალისწინებს წინასასამართლო სხდომამდე ინფორმაციის გაცემის აუცილებლობას. ამასთან, არსებობს კანონის შესაბამისად განსაზღვრული მასალების კატეგორია, რომელთა გაცნობა, ხელმისაწვდომობა შეზღუდულია თავად კანონით და, შესაბამისად, სასამართლოში გასაჩივრება ვერ შეცვლის პროკურორის გადაწყვეტილებას. მოწმემ დამატებით აღნიშნა, რომ პრაქტიკაში მწირია ისეთი შემთხვევები, როდესაც განსაკუთრებულად მძიმე დანაშაულის შედეგად დაზარალებული პირი, სასამართლოს გზით, საჩივრებს პროკურორის დადგენილებას სისხლისსამართლებრივი დევნის ან გამოძიების შეწყვეტის ან დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ.

II

სამოტივაციო ნაწილი

1. წინამდებარე დავის ფარგლებში საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ უნდა შეაფასოს: ა) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მე-2 წინადადების კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით; ბ) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) და 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველ პუნქტთან და 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით.

2. ვინაიდან სადავო რეგულირების კონსტიტუციურობა შესაფასებელია ორ, თვისებრივად სხვადასხვა კონსტიტუციურ დებულებასთან მიმართებით, საკონსტიტუციო სასამართლო სადავო ნორმების კონსტიტუციურობაზე კონსტიტუციის მითითებულ მუხლებთან მიმართებით ცალ-ცალკე იმსჯელებს.

1. სადავო ნორმის ცვლილება

3. კონსტიტუციურ სარჩელებით სადავოა, მათ შორის, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველ პუნქტთან და 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით. „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2019 წლის 20 სექტემბრის №5026-ის კანონის პირველი მუხლის მე-6 ნაწილის თანახმად, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილი ჩამოყალიბდა ახალი რედაქციით. აღნიშნული კანონი საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეში გამოქვეყნდა 2019 წლის პირველ ოქტომბერს და ამავე კანონის მე-2 მუხლის პირველი ნაწილის

შესაბამისად, სადავო ნორმის შეცვლილი რედაქცია ამოქმედდა კანონის გამოქვეყნებიდან მე-15 დღეს, ანუ 2019 წლის 15 ოქტომბერს.

4. განხორციელებული ცვლილების შედეგად, მოსარჩელისათვის პრობლემური, ამკრძალავი წესი დარჩა უცვლელი. როგორც ცვლილებამდელი, ასევე დღეს მოქმედი სადავო ნორმა ადგენს ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილების საბოლოობას და სასამართლოში გასაჩივრების აკრძალვას. ცვლილება შეეხო ამ წესიდან გამონაკლის კატეგორიებს, კერძოდ, გაფართოვდა ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობა და მოიცვა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 126¹ მუხლით გათვალისწინებული ქმედება, ოჯახში ძალადობა, ამავე კოდექსის 11¹ მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური დანაშაული და ასევე, ის დანაშაულები, რომლებიც, კანონის თანახმად, სპეციალური საგამოძიებო სამსახურის ქვემდებარეა. შესაბამისად, ცვლილება არ შეხება მოსარჩელის მხრიდან სადავოდ გამხდარი წესის შინაარსს.

5. საკონსტიტუციო სასამართლოს დადგენილი პრაქტიკის მიხედვით, „ნორმის ახლებურად ჩამოყალიბება ძველი ნორმის ძალადაკარგულად ცნობას თავისთავად გულისხმობს“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 ივნისის №1/3/559 განჩინება საქმეზე „შპს „გამომცემლობა ინტელექტი“, შპს „გამომცემლობა არტანუჯი“, შპს „გამომცემლობა დიოგენე“, შპს „ლოგოს პრესი“, შპს „ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა“, შპს „საგამომცემლო სახლი ტრიასი“ და საქართველოს მოქალაქე ირინა რუხაძე საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის წინააღმდეგ“, II-4). შესაბამისად, დასახელებული ნორმა ძალადაკარგულია.

6. განსახილველ შემთხვევაში სადავო ნორმამ ძალა დაკარგა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საქმის არსებითად განხილვის შემდგომ. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 29-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, „[...] საქმის განხილვის მომენტისთვის სადავო აქტის გაუქმება ან ძალადაკარგულად ცნობა იწვევს საკონსტიტუციო სასამართლოში საქმის შეწყვეტას, გარდა ამ მუხლის მე-7 პუნქტით გათვალისწინებული შემთხვევებისა“. ამდენად, მოქმედი კანონმდებლობით, საქმის შეწყვეტა სადავო აქტის ძალადაკარგულად ცნობის/გაუქმების შემთხვევაში შესაძლებელია, საქმის არსებითად განხილვის დასრულებამდე და არა იმ დროს, როდესაც სასამართლო იმყოფება სათათბირო ოთახში.

7. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, საქმის არსებითად განხილვის დასრულების შემდგომ, „... ნორმის ძალადაკარგულად ცნობის შემთხვევაში საქმის განხილვის შეწყვეტა გამოიწვევდა კონსტიტუციური კონტროლის აბსოლუტურ დამოკიდებულებას სამართალშემოქმედების დინამიკურ პროცესზე, რაც არაგონივრულად გაართულებდა საკონსტიტუციო სასამართლოში უფლების დაცვას, დაუშვებდა სამართალშემოქმედებითი პროცესით ბოროტად სარგებლობის შესაძლებლობას, ეს კი უარყოფითად აისახებოდა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ კონსტიტუციის უზენაესობის, კონსტიტუციური კანონიერების და კონსტიტუციით აღიარებული უფლებების და თავისუფლებების დაცვის ეფექტიან უზრუნველყოფაზე“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-7).

8. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საკითხის გადაწყვეტისას სასამართლოს მიერ შესაფასებელ მოცემულობას წარმოადგენს, ძალადაკარგული სადავო ნორმის – საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) კონსტიტუციურობა.

9. ამასთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ ცვლილებები ასევე განხორციელდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილში. კერძოდ, „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2021 წლის 30 დეკემბრის №1314-VIIრს-Xმპ კანონის მე-11 მუხლის საფუძველზე, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ჩამოყალიბდა ახალი რედაქციით, რომლის თანახმად, „დაზარალებულს უფლება აქვს, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ პროკურორის დადგენილება ერთჯერადად გაასაჩივროს ზემდგომ პროკურორთან. ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც

ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული ან დანაშაული, რომელიც, კანონის თანახმად, სპეციალური საგამოძიებო სამსახურის ქვემდებარეა. ამ შემთხვევაში, თუ ზემდგომი პროკურორი საჩივარს არ დააკმაყოფილებს, დაზარალებულს უფლება აქვს, პროკურორის გადაწყვეტილება გაასაჩივროს გამოძიების ადგილის მიხედვით რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში. სასამართლოს განჩინება გამოაქვს 15 დღის ვადაში, ზეპირი მოსმენით ან მის გარეშე. სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება არ საჩივრდება“.

10. საყურადღებოა, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში განხორციელებული რედაქციული ცვლილების შედეგად ჩამოყალიბებული სადავო წინადადება აბსოლუტურად იდენტურია 2022 წლის პირველ მარტამდე მოქმედი რედაქციისა, მათ შორის, იგი არ შეცვლილა არა თუ შინაარსობრივი თვალსაზრისით, არამედ სადავო ცვლილება არ შეხება მის ტექნიკურ მხარესაც. შესაბამისად, ახლად ჩამოყალიბებული რედაქციის ფარგლებში, წინამდებარე სარჩელით სადავოდ გამხდარ წინადადებას რაიმე ფორმით ცვლილება არ შეხება.

11. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „ისეთ შემთხვევებში, როდესაც სადავო ნორმა, ახალი რედაქციის ფარგლებში ყალიბდება იმგვარად, რომ მასში არ შედის არანაირი შინაარსობრივი თუ გრამატიკული ცვლილება, შეუძლებელია იგი საკონსტიტუციო სამართალწარმოების მიზნებისთვის ძალადაკარგულ ნორმად იქნეს მიჩნეული. ხსენებულის დაშვება და, ფორმალურად, ყოველგვარი რედაქციული ცვლილების დროს სადავოდ გამხდარი ნორმის ძალადაკარგულად მიჩნევა, ერთი მხრივ, საფრთხეს შეუქმნის საკონსტიტუციო კონტროლის მექანიზმის ეფექტიანობას და წინააღმდეგობაში მოვიდოდა ადამიანის უფლებების დაცვასთან, მეორე მხრივ, კი დააზიანებდა პროცესის ეკონომიურობის უმნიშვნელოვანეს პრინციპს“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 4 ნოემბრის №1/8/926 გადაწყვეტილება საქმეზე „გიორგი ლოგუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-7).

12. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მხედველობაში იღებს, რომ, განსახილველ შემთხვევაში სადავო ნორმას წარმოადგენს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვები: „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლო მის კონსტიტუციურობას შეაფასებს საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით.

2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მე-2 წინადადების, 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) და 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით

2.1. სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლებით დაცული სფერო

13. საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, „ყოველ ადამიანს უფლება აქვს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს“. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ არაერთგზის მიუთითა აღნიშნული უფლების მნიშვნელობაზე. სასამართლოს განმარტებით, „სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება ინდივიდის უფლებების და თავისუფლებების დაცვის, სამართლებრივი სახელმწიფოსა და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპების უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური გარანტიაა. ის ინსტრუმენტული უფლებაა, რომელიც, ერთი მხრივ, წარმოადგენს სხვა უფლებებისა და ინტერესების დაცვის საშუალებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ხელისუფლების შტოებს შორის შეკავებისა და გაწონასწორების არქიტექტურის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის №1/3/421,422 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-1).

14. ამდენად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს დამკვიდრებული პრაქტიკის მიხედვით, სამართლიანი სასამართლოს უფლება ინსტრუმენტული ხასიათისაა. ის არსებითი საშუალებაა როგორც დარღვეული უფლებების და კანონიერი ინტერესების სასამართლოს გზით დაცვისთვის, ასევე, *ex post facto* უფლებათა დარღვევის თავიდან ასაცილებლად. შესაბამისად, სამართლიანი სასამართლოს

უფლების რეალიზაცია „მოითხოვს იმ კონკრეტული უფლების არსებობას, რომლის დაცვაც განაპირობებს სასამართლოსადმი მიმართვის შესაძლებლობას“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 4 აპრილის №1/2/440 განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ანატოლი კოზლოვსკი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-1).

15. სამართლიანი სასამართლოს უფლების მნიშვნელოვანი უფლებრივი კომპონენტია უფლებაშემზღუდველი ღონისძიებების/აქტების სასამართლოში გასაჩივრების შესაძლებლობა. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმები ცხადყოფს, რომ სამართლიანი სასამართლოს უფლება მოიცავს უფლების დაცვის შესაძლებლობას საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული მართლმსაჯულების ინსტიტუციური გარანტიების, საერთო სასამართლოს სისტემის მეშვეობით. აღნიშნული, მათ შორის, გულისხმობს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გასაჩივრებას საერთო სასამართლოთა სისტემაში“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 19 ოქტომბრის №2/7/779 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე დავით მალანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-9).

16. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „გასაჩივრების უფლება ასრულებს პრევენციულ ფუნქციას და, ერთი მხრივ, წარმოადგენს უფლების დაცვის ეფექტიან მექანიზმს და უზრუნველყოფს შესაძლო შეცდომების თავიდან აცილებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ქმნის დაშვებული შეცდომების გამოსწორების შესაძლებლობას“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 27 თებერვლის №2/2/558 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ილია ჭანტურაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-55). ამასთან, „გასაჩივრების უფლება უზრუნველყოფს პირის განცდის ჩამოყალიბებას, რომ მას სამართლიანად მოექცნენ. კონკრეტული გადაწყვეტილების გასაჩივრება პირს შესაძლებლობას აძლევს, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს წინაშე კიდევ ერთხელ წარმოადგინოს საკუთარი პოზიციები, დაუპირისპირდეს მოპასუხე მხარეს, რაც ზრდის პირის სანდოობის აღქმას სასამართლო გადაწყვეტილების შედეგისადმი“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 21 ივლისის №2/1/598 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნუგზარ კანდელაკი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-45).

17. ამდენად, საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული სამართლიანი სასამართლოს უფლება უზრუნველყოფს, მათ შორის, სასამართლოს გზით უფლების დაცვის შესაძლებლობას.

2.2. სადავო ნორმებით გათვალისწინებული შეზღუდვის იდენტიფიცირება

18. სამართლიანი სასამართლოს უფლების ინსტრუმენტული ხასიათი განაპირობებს იმ სიკეთის განსაზღვრის აუცილებლობას, რომლის დასაცავად პირს სურს, მიმართოს სასამართლოს. განსახილველ შემთხვევაში, სადავოდ გამხდარი ნორმები ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულით დაზარალებულ პირს უკრძალავს სასამართლოს გზით გასაჩივროს პროკურორის ის გადაწყვეტილებები, რომლის საფუძველზე, პირს ერთმევა უფლება, მიიღოს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ და გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს, აგრეთვე ისინი, რომლითაც წყდება გამოძიება ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნა ან/და არ იწყება სისხლისსამართლებრივი დევნა.

19. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლი ადგენს დაზარალებულის უფლებების ჩამონათვალს, რომელთა შორისაც არის დაზარალებულის უფლება, მიიღოს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ და გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება გამოძიების ინტერესებს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს დადგენილი პრაქტიკის თანახმად, სამართლიანი სასამართლოს უფლება „იცავს ნებისმიერი სიკეთის, მათ შორის, კანონით მინიჭებული უფლებების დაცვის შესაძლებლობას“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 14 დეკემბრის №2/12/1229, 1242, 1247, 1299 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ხვიჩა ყირმიზაშვილი, გია ფაცურია და გვანცა გაგნიაშვილი და „მპს ნიკანი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-9). განსახილველ შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლო აფასებს კანონით მინიჭებული უფლების სასამართლოს მეშვეობით დაცვის შესაძლებლობას. სასამართლოს შესაფასებელ მოცემულობას არ წარმოადგენს, თუ რამდენად არის დაცული კონსტიტუციით დაზარალებულის უფლება გამოძიების მიმდინარეობაზე ინფორმირებულობის შესახებ.

20. ზოგადად, დაზარალებულისათვის კანონით გათვალისწინებული ინფორმაციის მიღებისა და საქმის

მასალებთან წვდომის უფლება ემსახურება მნიშვნელოვან ინტერესებს. კერძოდ, შესაბამისი ინფორმაცია დაზარალებულს აძლევს შესაძლებლობას, იქონიოს წარმოდგენა საქმის მსვლელობაზე, უფლებამოსილების ფარგლებში ჩაერთოს მასში, მოახდინოს ეფექტიანი კონტროლი გამოძიების ეტაპზე პროკურორის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე, მათ შორის, გამოძიების შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილებაზე. ასევე ჩამოიყალიბოს საკუთარი პოზიციები დამდგარ ზიანთან, მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით, იზრუნოს ხელახალი ვიქტიმიზაციისაგან თავის დაცვაზე, ან მიიღოს სხვა შესაბამისი გადაწყვეტილებები. გარდა ამისა, დაზარალებულისათვის გამოძიების მიმდინარეობისა და სისხლის სამართლის საქმის მასალების გაცნობის შესაძლებლობა, „დაზარალებულის გადმოსახედიდან ფაქტების შეფასება, ხშირ შემთხვევაში, შესაძლოა, უზრუნველყოფდეს პროცესის შედეგების დამატებით გამჭვირვალობას, მიუკერძოებლობას და მთლიანად პროცესის ლეგიტიმურობას“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-10). შესაბამისად, სახეზეა ის ინტერესი, რომლის დაცვის მიზნითაც პირს სურს მიმართოს სასამართლოს. ამდენად, სადავო ნორმიდან მომდინარე აკრძალვა ზღუდავს დაზარალებულის უფლების სასამართლოს მეშვეობით დაცვის შესაძლებლობას.

21. მოპასუხე მხარის პოზიციით, ადგილი არ აქვს უფლების შეზღუდვას, რამდენადაც პროკურორის უარი მხარის მოთხოვნაზე, მიიღოს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ და გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს, წარმოადგენს არა შემაჯამებელ აქტს, არამედ შუალედურ გადაწყვეტილებას. საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენლის მითითებით, წინასასამართლო სხდომის გამართვამდე არაუგვიანეს 10 დღისა დაზარალებული ყოველ შემთხვევაში იღებს საქმის მასალებს. ამდენად, ინფორმაციის დროებით გაუცემლობა არ ზღუდავს დაზარალებულის უფლებას და აღნიშნული ბალანსდება სამართალწარმოების შემდეგ ეტაპებზე მასალებზე აუცილებელი წვდომის გზით.

22. აღსანიშნავია, რომ დაზარალებულის ზემოხსენებული ინტერესი, ინფორმაციის ფლობის საჭიროება, არსებობს გამოძიების მიმდინარეობის ნებისმიერ ეტაპზე. მეტიც, რამდენადაც დაზარალებულის განცდები, ემოციები, შიში ხელახალი დანაშაულისა და დაუცველობის მიმართ მეტია დაზარალებულად ცნობის საწყის ეტაპზე, შესაძლოა, იმავდროულად, მომეტებული იყოს ინფორმაციის დროულად მიღების სურვილიც და აუცილებლობაც. აღნიშნულთან ერთად, ცალკეულ შემთხვევებში შესაძლებელია, საქმეზე გამოძიება შეწყდეს ისე, რომ არ მოხდეს წინასასამართლო სხდომის გამართვა ან გამოძიება გაგრძელდეს ხანგრძლივი ვადით თვეების, წლების განმავლობაში და დაზარალებულს საერთოდ არ მიეცეს შესაძლებლობა, მიიღოს შესაბამისი ინფორმაცია. ასეთ შემთხვევებში, კანონის ჩანაწერი, რომლის თანახმადაც, დაზარალებულს საქმის მასალებზე წვდომა წინასასამართლო სხდომამდე 10 დღით ადრე ეძლევა, არ ქმნის იმგვარ პროცესუალურ გარანტიას, რომელიც უზრუნველყოფს დაზარალებულის ინტერესს - დროულად გააჩნდეს წვდომა საქმის მასალებზე და ადეკვატურად დაიცვას საკუთარი ინტერესები.

23. განსახილველ საქმეში ასევე შესაფასებელია, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვებიდან „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ და 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვებიდან „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ მომდინარე უფლების შეზღუდვა. სადავო ნორმებთან მიმართებით, სასამართლომ უნდა შეაფასოს, რა კონკრეტული ინტერესის, სიკეთის არსებობა განაპირობებს დაზარალებულისათვის სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლებით სარგებლობას. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „დაზარალებული არის პირი, რომელსაც დანაშაულის შედეგად მიაღდა ფიზიკური, მორალური თუ ქონებრივი ზიანი. ის საკუთარ თავზე განიცდის ამა თუ იმ დანაშაულის მავნე/უარყოფით შედეგებს – ზიანი ადგება მის ჯანმრთელობას, საკუთრებას, ღირსებას ან შესაძლოა მისი ოჯახის წევრი გახდა მკვლელობის მსხვერპლი და სხვა. მაშასადამე, დაზარალებული მთელი სიმწვავეით განიცდის კონკრეტული დანაშაულის შედეგად ფიზიკურ, მორალურ, ფსიქოლოგიურ სტრესს, განსაცდელს, ტკივილს ან/და მატერიალურ დანაკარგს. შესაბამისად, პირველ რიგში, სწორედ დარღვეული უფლებების (სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, ღირსების, საკუთრების და სხვა უფლებების) აღდგენის, დაცვის, ზიანის ანაზღაურების ინტერესი აქცევს დაზარალებულს სამართლიანი სასამართლოს უფლების სუბიექტად“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-8).

24. ზოგადად, სამართლიანი სასამართლოს უფლების ინსტრუმენტული ბუნება სწორედ მატერიალურ უფლებათა კონსტიტუციურ წესრიგში შენარჩუნების უზრუნველყოფაში მდგომარეობს. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, კონსტიტუციით გარანტირებული მატერიალური უფლებების დაცვისა და დარღვევის შემთხვევაში უფლების აღდგენის შესაძლებლობა იმთავითვე აღჭურავს დაზარალებულს საკუთარი ინტერესების სასამართლოში დაცვის პროცესუალური გარანტიებით. ამასთან, სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და გამოძიების დაწყება/გაგრძელება ეფექტიანი გამოძიების ის საფუძვლებია, რომელთა შედეგი - დამნაშავე პირთა დადგენა და მათთვის კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის დაკისრება - საერთო საზოგადო მართლწესრიგის აღდგენაა. შესაბამისად, დაზარალებული პირის ინტერესს, ჩადენილი უმართლობის გამოძიებასთან მიმართებით, მატერიალური უფლების დარღვევის არსებობა განაპირობებს.-

25. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ადგენს, რომ სადავო ნორმებით გათვალისწინებული აკრძალვა ზღუდავს საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტით დაცულ უფლებას.

2.3. სადავო ნორმებით გათვალისწინებული შეზღუდვის კონსტიტუციურობის შეფასება

26. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, შეზღუდვის კონსტიტუციურობა უნდა შეფასდეს თანაზომიერების პრინციპის შესაბამისად. თანაზომიერების პრინციპის მიხედვით, „უფლების მზღუდავი საკანონმდებლო რეგულირება უნდა წარმოადგენდეს ღირებული საჯარო (ლეგიტიმური) მიზნის მიღწევის გამოსაძეგ და აუცილებელ საშუალებას. ამავე დროს, უფლების შეზღუდვის ინტენსივობა მისაღწევი საჯარო მიზნის პროპორციული, მისი თანაზომიერი უნდა იყოს. დაუშვებელია, ლეგიტიმური მიზნის მიღწევა განხორციელდეს ადამიანის უფლების მომეტებული შეზღუდვის ხარჯზე“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის №3/1/512 გადაწყვეტილება საქმეზე „დანის მოქალაქე ჰეიკე ქრონჟვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-60).

2.3.1. ლეგიტიმური მიზანი

27. საქართველოს კონსტიტუციის 34-ე მუხლით დადგენილი ადამიანის ძირითადი უფლებების უზრუნველყოფის ზოგადი პრინციპების თანახმად, ადამიანის ძირითადი უფლების შეზღუდვა უნდა შეესაბამებოდეს იმ ლეგიტიმური მიზნის მნიშვნელობას, რომლის მიღწევასაც იგი ემსახურება. შესაბამისად, უფლების შეზღუდვის გასამართლებლად, აუცილებელია არსებობდეს ღირსი ლეგიტიმური მიზანი. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „ლეგიტიმური მიზნის არარსებობის პირობებში, ადამიანის უფლებაში ნებისმიერი ჩარევა თვითნებურ ხასიათს ატარებს და უფლების შეზღუდვა საფუძველშივე გაუმართლებელი, არაკონსტიტუციურია“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 5 ნოემბრის №3/1/531 გადაწყვეტილება „ისრაელის მოქალაქეები – თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი და ირმა ჯანაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-15).

28. მოპასუხის, საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენლის განმარტებით, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე და 168-ე მუხლებით გათვალისწინებული პროკურორის დადგენილების სასამართლოს გზით გასაჩივრების უფლების შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზანია სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების განხორციელება. სადავო ნორმების მოქმედების საფუძველზე, მცირდება სასამართლოს მიერ დახარჯული რესურსი და დრო, რაც, საბოლოო ჯამში, გადატვირთვისაგან იცავს სასამართლოს. ხოლო რაც შეეხება სადავოდ გამხდარ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მე-2 წინადადებას, მოპასუხე მხარეს არ წარმოუდგენია შესაბამისი არგუმენტაცია, თუ რა საპირწონე სიკეთის დაცვას ემსახურება ნორმიდან მომდინარე უფლების შეზღუდვა. სასამართლოს შეფასებით, ზოგადად, პროკურორის ცალკეული დადგენილებების სასამართლოს წესით გასაჩივრება, შესაძლოა, ასევე ემსახურებოდეს პროცესის ეკონომიურობის უზრუნველყოფასა და სასამართლოს გადატვირთულობისაგან დაცვას. ამასთან, არსებითი განხილვისას, მოპასუხე მხარემ აღნიშნა, რომ პროკურორის თითოეული დადგენილების სასამართლოს გზით კონტროლი მნიშვნელოვნად გადატვირთავს სასამართლოს და, ამდენად, შეაფერხებს მართლმსაჯულების განხორციელებას.

29. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, „პროცესის ეკონომიურობა და სასამართლოს

ხელოვნური გადატვირთვის თავიდან აცილება უმნიშვნელოვანესი მიზანია მართლმსაჯულების ხარისხის უზრუნველყოფისთვის. მაშასადამე, სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლება შეიძლება შეიზღუდოს ზემოაღნიშნული ლეგიტიმური მიზნებით“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 23 მაისის №3/1/574 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-69). ამასთან, „სასამართლოს გადატვირთულობისაგან დაცვა არ წარმოადგენს თვითმიზანს. გადატვირთვისგან თავისუფალი სასამართლო ეფექტიანი მართლმსაჯულების არსებობის წინაპირობაა“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 28 დეკემბრის №2/8/734 გადაწყვეტილება საქმეზე „აიპო „ფრემა“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-21).

30. ამდენად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ მოპასუხის მიერ დასახელებული ლეგიტიმური მიზანი ღირებულია და, შესაბამისად, სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლება შეიძლება შეიზღუდოს სასამართლოს გადატვირთვისგან დაცვის მიზნით.

2.3.2. გამოსადეგობა

31. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს დამკვიდრებული პრაქტიკით, კანონმდებლის მხრიდან მნიშვნელოვანი ლეგიტიმური მიზნის არსებობა თავისთავად არ ნიშნავს, რომ უფლებაში ჩარევა გამართლებულია. იმისათვის, რომ უფლების შეზღუდვა იყოს თანაზომიერი, შემზღუდველი ნორმით გათვალისწინებული ღონისძიება უნდა წარმოადგენდეს მისი მიღწევის გამოსადეგ საშუალებასაც. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „სახელმწიფოს მიერ დადგენილი ლეგიტიმური მიზნების მიღწევისათვის სადავო ნორმით დადგენილი უფლების შემზღუდველი ღონისძიების გამოსადეგობის შემოწმება გულისხმობს იმის დადგენას, უშუალოდ აღნიშნული ღონისძიება რამდენად იძლევა საშუალებას, ამგვარი მიზანი იქნეს მიღწეული, რამდენად უახლოვდება სახელმწიფო მის საბოლოო მიზანს დასახელებული საშუალების გამოყენებით“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 28 მაისის №2/1/704 გადაწყვეტილება საქმეზე „გიორგი ქართველიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-39).

32. განსახილველ შემთხვევაში, სადავო ნორმებით იკრძალება პროკურორის ცალკეული დადგენილების, გადაწყვეტილების სასამართლოს მეშვეობით გასაჩივრება. ცალსახაა, რომ ამგვარი რეგულირებით მცირდება სასამართლოსათვის მიმართვიანობა და სასამართლოს განსახილველ საქმეთა რაოდენობა. განსახილველ საქმეთა შემცირებით, მართლმსაჯულების განხორციელება მოითხოვს ნაკლებ დროს, აგრეთვე ნაკლებ ადამიანურ თუ მატერიალურ რესურსს და, შესაბამისად, ხელს უწყობს სასამართლოს განტვირთვისას. ამდენად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ სადავო ნორმით განსაზღვრული რეგულირება ღირებული ლეგიტიმური მიზნის დაცვის საშუალებაა და აკმაყოფილებს გამოსადეგობის მოთხოვნებს.

2.3.3. აუცილებლობა

33. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „გამოსადეგობასთან ერთად შემზღუდველი ღონისძიება უნდა წარმოადგენდეს შეზღუდვის აუცილებელ (ყველაზე ნაკლებადმზღუდველ) საშუალებას“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 17 ოქტომბრის №3/4/550 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ნოდარ დვალი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-26). უფრო კონკრეტულად, „საშუალების აუცილებლობას ობიექტური გარემოებები იწვევს და მას სხვა ალტერნატივა არ გააჩნია. საშუალებისადმი ასეთი მიდგომა გამორიცხავს შეზღუდვის ხელოვნურობას. აუცილებლობით გამოწვეული შეზღუდვა აუცილებელი საშუალების გამოყენებით გამართლდება. მხოლოდ ასეთი შეზღუდვა შეიძლება პასუხობდეს პრაქტიკული გონიერების მოთხოვნებს და სუბიექტის მზაობას, უფლების შეზღუდვა მიიჩნიოს, როგორც გარდაუვალი აუცილებლობა“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 19 დეკემბრის №1/2/411 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს „რუსენერგოსერვისი“, შპს „პატარა კაზი“, სს „გორგოტა“, გივი აბალაკის ინდივიდუალური საწარმო „ფერმერი“ და შპს „ენერჯია“ საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს წინააღმდეგ“, II-30).

34. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, აუცილებლობის შემოწმებისას სასამართლო აფასებს, ხომ არ არსებობს ლეგიტიმური მიზნის მიღწევის უფრო ნაკლებად მზღუდავი საშუალება. ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულით დაზარალებული პირებისთვის პროკურორის ცალკეული

გადაწყვეტილებების სასამართლოში გასაჩივრების აკრძალვა, ბუნებრივია, ამცირებს სასამართლოს დატვირთვას. იმავედროულად, არ იკვეთება უფლების ნაკლებად მზლუდავი რომელიმე ალტერნატიული სამართლებრივი მექანიზმი, რომელიც იმავე ეფექტიანობით უზრუნველყოფდა სასამართლოს განტვირთვას. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ სადავო რეგულირება აკმაყოფილებს გამოსადეგობისა და აუცილებლობის მოთხოვნებს.

2.3.4. პროპორციულობა ვიწრო გაგებით

35. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, თანაზომიერების პრინციპი ასევე მოითხოვს, რომ დაცული იყოს პროპორციულობა ვიწრო გაგებით (*stricto sensu*). „აუცილებელია, უფლებაშემზღუდველი ღონისძიების შემუშავებისას სახელმწიფომ დაადგინოს სამართლიანი ბალანსი იმგვარად, რომ დაცული სიკეთე და მისი დაცვის ინტერესი აღემატებოდეს შეზღუდული უფლების დაცვის ინტერესს“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 14 დეკემბრის №3/1/752 გადაწყვეტილება საქმეზე „ა(ა)იპ „მწვანე ალტერნატივა“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-28). სადავო ნორმით დადგენილი ბალანსის სამართლიანობის შესაფასებლად უნდა გაირკვეს, რომელი კერძო და საჯარო ინტერესების დაბალანსება ხდება სადავო ღონისძიებით. განსახილველ შემთხვევაში ერთმანეთს უპირისპირდება სასამართლოს ეფექტიანი ფუნქციონირების, მისი გადატვირთვისგან დაცვის საზოგადო ინტერესი და პირის ინტერესი, სასამართლოში გასაჩივროს პროკურორის შემდეგი გადაწყვეტილებები: 1. დაზარალებულის მიერ გამოძიების შესახებ ინფორმაციის მიღებისა და საქმის მასალების გაცნობის აკრძალვის შესახებ; 2. გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ან სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ. რამდენადაც განსხვავებულია აღნიშნულ ინტერესთა მნიშვნელობა, საკონსტიტუციო სასამართლო დამოუკიდებლად შეაფასებს თითოეულ მათგანს.

ა) დაზარალებულის უფლების – მიიღოს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ და გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს - შეზღუდვის ვიწრო პროპორციულობის შეფასება

36. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლებაში ჩარევის შეფასებისას, „მხედველობაშია მისაღები იმ უფლებისა თუ სამართლებრივი ინტერესის მნიშვნელობა, რომლის დაცვის შესაძლებლობაც არის შეზღუდული. ცხადია, შეფასების სტანდარტები განსხვავებული იქნება განსხვავებული მნიშვნელობის მქონე სამართლებრივი ინტერესების შემთხვევაში“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 27 თებერვლის №2/2/558 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ილია ჭანტურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-10). ამასთან, სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, რაც უფრო მნიშვნელოვანია ინტერესი, რომლის დაცვა პირს სასამართლოს მეშვეობით სურს, მით უფრო მკაცრი იქნება კრიტერიუმები, რომლებიც სასამართლოსადმი მიმართვის შეზღუდვის კონსტიტუციურობის შესაფასებლად გამოიყენება.

37. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, დაზარალებულის ინტერესია, მის მიმართ ჩადენილი სავარაუდო დანაშაული იქნეს გამოძიებული, რეალური დამნაშავე - იდენტიფიცირებული, დანაშაული - სწორად დაკვალიფიცირებული, რათა საბოლოო ჯამში, საქმეზე სამართლიანი გადაწყვეტილება იქნეს მიღებული. ეს, ერთი მხრივ, ხელს უწყობს კონკრეტული დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ეფექტიან, ადეკვატურ ანაზღაურებას, ხოლო, მეორე მხრივ, სამართლიანობის განცდის დაკმაყოფილებას იმ გაგებით, რომ მის მიმართ ჩადენილი დანაშაული არ დარჩება რეაგირების გარეშე, რომ სახელმწიფო არ არის გულგრილი და ინდიფერენტული მისი პრობლემის მიმართ და რომ სწორედ სახელმწიფო წარმოადგენს გარანტიას მისი ინტერესების დაცვისთვის და უფლებების დარღვევის პრევენციისთვის (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-10). დაზარალებულის ზემოაღნიშნული კანონიერი ინტერესები წარმოშობილია მისთვის ზიანის მიყენების მომენტიდან. შესაბამისად, გამოძიების მიმდინარეობის საწყის ეტაპზევე, დაზარალებულის ინტერესების რეალიზებისთვის არსებითი მნიშვნელობისაა გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ ინფორმაციის დროულად მიღება, სისხლის სამართლის საქმის მასალების გაცნობის შესაძლებლობა, რამდენადაც მისი (დაზარალებულის) სათანადოდ ინფორმირებულობა უფლებების დაცვის არსებითად ხელშემწყობ აუცილებელ და მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენს.

38. გარდა იმისა, რომ გამოძიების მიმდინარეობის პროცესზე ინფორმაციის მეშვეობით დაზარალებულმა შესაძლოა თავი აარიდოს ხელახალ ვიქტიმიზაციას, აღნიშნული ინფორმაცია თავისთავად წარმოადგენს მისი მხრიდან სახელმწიფო ორგანოების კონტროლის მნიშვნელოვან ბერკეტს. გამოძიების მიმდინარეობის მსვლელობაზე ინფორმაციის ფლობა დაზარალებულს, ერთი მხრივ, აძლევს შესაძლებლობას ზედამხედველობა გაუწიოს მიმდინარე პროცესს, ხოლო, მეორე მხრივ, ზრდის სახელმწიფო ორგანოთა ანგარიშვალდებულებასა და გამჭვირვალობას, რომლის პირობებშიც თავისთავად მცირდება საქმისადმი გულგრილობის რისკები. ამასთან, ვერ გამოვრიცხავთ დაზარალებულის ინტერესს, ინფორმაცია გამოიყენოს საზოგადოების ინფორმირებულობის მიზნით, საქმისადმი ყურადღების მისაპყრობად, რაც, თავის მხრივ, საქმის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, შესაძლოა, მეტი კონტროლის, საჯარო განსჯისა და კრიტიკის შესაძლებლობას აჩენდეს. ამგვარი საჯაროობის, კონტროლის მნიშვნელობა კი, შესაძლოა, მომეტებული ინტერესით არსებობდეს ან იზრდებოდეს ისეთ შემთხვევებში, როდესაც საკუთრივ დაზარალებული მოკლებულია უფლებათა სრულყოფილად რეალიზების შესაძლებლობას, მაგალითისთვის, მაშინ, როდესაც დაზარალებული არასრულწლოვანია და იმყოფება სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში და სხვა.

39. ამასთან, დაზარალებულის მოთხოვნა მიიღოს სათანადო ინფორმაცია შესაძლოა, მომეტებული ინტერესით ვლინდებოდეს ცალკეულ დანაშაულებთან მიმართებითაც. ისეთ შემთხვევებში, როდესაც დასჯადი ქმედება ჩადენილია მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ, შესაძლოა მყიფე იყოს დაზარალებულის ნდობაც საგამოძიებო საქმიანობის მიმართ, მეტია დაუცველობის განცდაც, დაზარალებულის ნიჰილიზმი, გაუცხოება საგამოძიებო საქმიანობის განმხორციელებელი სახელმწიფო ორგანოების მიმართ. შესაბამისად, ობიექტურად იზრდება კონტროლის აუცილებლობა, ინფორმაციის საჭიროება და დანიშნულება.

40. მართალია, ინფორმაციის ფლობის მთავარი დანიშნულება სახელმწიფო ორგანოთა საქმიანობის კონტროლია, თუმცა დაზარალებულის ინფორმირებულობას გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ, ასევე, მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს მის საგამოძიებო პროცესში ჩართულობასა და მონაწილეობაში. ამასთან, როგორც უკვე აღინიშნა, დაზარალებულს ინფორმაცია სჭირდება არა მხოლოდ საკუთარი ექვების გასაქარწყლებლად, ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად ანდა იმაში დასარწმუნებლად, რომ სახელმწიფო იცავს მის უფლებებს, არამედ - თავის ეფექტიანად დასაცავად და სახელმწიფოს კონტროლისთვის. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ინფორმაციის ფლობის საჭიროება სუბიექტურ ფაქტორებთან ერთად ობიექტური გარემოებებითაც არის განპირობებული.

41. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „თუკი არ იქნება უფლების დარღვევის თავიდან აცილების ან დარღვეული უფლების აღდგენის შესაძლებლობა, სამართლებრივი ბერკეტი, თავად უფლებით სარგებლობა დადგება კითხვის ნიშნის ქვეშ“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის №3/1/466 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-14). ამგვარად, სადავო რეგულირებით დადგენილი შემზღუდველი ღონისძიება კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს დაზარალებულის შესაძლებლობას, ისარგებლოს სასამართლოს მეშვეობით საკუთარი ინტერესების დაცვის უფლებით.

42. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, გასაჩივრების უფლების მნიშვნელობის მიუხედავად, ამა თუ იმ სახელმწიფო ორგანოს გადაწყვეტილების სასამართლოს გზით გასაჩივრების უფლება ყველა შემთხვევაში ვერ იქნება სასამართლოს გადატვირთვისგან დაცვის ინტერესზე აღმატებული. ბუნებრივია, ნებისმიერი სახელმწიფო ორგანოს გადაწყვეტილებების სასამართლო კონტროლი მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშე დააყენებდა მართლმსაჯულების სისტემას. ამავე დროს, „ზოგადი ადმინისტრაციული ხასიათის სირთულეები, რასაც შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს გასაჩივრების შემთხვევაში, არ შეიძლება გახდეს სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების შეზღუდვის საფუძველი“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2004 წლის 21 დეკემბრის №2/6/264 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს „უნისერვისი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2). შესაბამისად, სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების შეზღუდვის შეფასებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, როგორია სასამართლოს გადატვირთვის საფრთხე და რამდენად გადაწონის იგი პირის ამა თუ იმ უფლების დაცვის ინტერესს.

43. „გასაჩივრების უფლების შეზღუდვის გზით სასამართლოს გადატვირთვისგან დაცვის შეფასებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული საქმეთა განხილვის სირთულე და სიმრავლე, რათა

მაქსიმალურად ზუსტად განისაზღვროს, როგორია ამ კატეგორიის საქმეებით სასამართლოს გადატვირთვის საფრთხე“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 14 დეკემბრის №2/12/1229,1242,1247,1299 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ხვიჩა ყირმიზაშვილი, გია ფაცურია და გვანცა გაგნიაშვილი და „შპს ნიკანი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-26). შესაბამისად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ უნდა შეაფასოს, სადავო ნორმით მოწესრიგებული ურთიერთობის სფერო, პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების მახასიათებლები და გასაჩივრების სირთულეები.

44. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ ქვეპუნქტის თანახმად, დაზარალებულს უფლება აქვს მიიღოს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ და გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება გამოძიების ინტერესებს, ხოლო მე-3 ნაწილის თანახმად, აღნიშნულ მოთხოვნაზე უარის თქმის შემთხვევაში პროკურორს გამოაქვს დასაბუთებული დადგენილება. შესაბამისად, დაზარალებულის მოთხოვნის გადასაწყვეტად დგინდება, არსებობს თუ არა წინააღმდეგობა გამოძიების ინტერესებთან. თავის მხრივ, აღნიშნული წინააღმდეგობა შესაძლოა მომდინარეობდეს სპეციალური გარემოებებიდან, მაგალითად, სახელმწიფო უსაფრთხოების ინტერესებიდან, რომელიც სახელდებით განსაზღვრულია ცალკეული აქტებით. სხვა შემთხვევაში პროკურორი თავად აფასებს გამოძიების ინტერესებს და ასაბუთებს საკუთარ გადაწყვეტილებას. ამრიგად, შემთხვევათა უმრავლესობაში, აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტა დაკავშირებული არ იქნება მრავალმხრივი გარემოებების გამოკვლევასთან. ამასთან, საკითხის გადაწყვეტა არ გამოირჩევა კომპლექსურობით. შესაბამისად, არ მოითხოვს სასამართლოს მხრიდან განსაკუთრებულ ძალისხმევასა და რესურსის დახარჯვას, რაც გადატვირთავდა და შეაფერხებდა მართლმსაჯულების ეფექტიან ფუნქციონირებას (იხ., *mutatis mutandis* საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 14 დეკემბრის №2/12/1229,1242,1247,1299 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - ხვიჩა ყირმიზაშვილი, გია ფაცურია და გვანცა გაგნიაშვილი და „შპს ნიკანი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-28).

45. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ კანონმდებლის განზრახვა, შეექმნა დაზარალებულისათვის საკანონმდებლო გარანტიები, რათა პროცესის, გამოძიების მსვლელობისას გათვალისწინებული ყოფილიყო მისი პოზიცია, ვერ იქნება რეალიზებული, თუ დაზარალებული არ იქნება ინფორმირებული და არ ექნება სათანადო შესაძლებლობა, საკუთარი ხმა გააგონოს სხვებს. დაზარალებულის შესაძლებლობა ფლობდეს ინფორმაციას და, შესაბამისად, აკონტროლებდეს საგამოძიებო პროცესს, დადებით გავლენას ახდენს შესაბამის ორგანოთა პასუხისმგებლობაზე და ზრდის მათ ანგარიშვალდებულებას, ამასთანავე, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, ერთი მხრივ, მნიშვნელოვნად ამცირებს საჯარო ორგანოთა მიმართ საზოგადოების ნდობის დეფიციტს, ხოლო, მეორე მხრივ, ზრდის დაზარალებულის ნდობას მათ მიმართ.

46. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ დაზარალებულის ინტერესის მნიშვნელობა, ჰქონდეს ინფორმაცია გამოძიების მიმდინარეობაზე, გადაწონის სასამართლოს გადატვირთვის შესაძლო რისკს. ამდენად, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მე-2 წინადადების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც გამორიცხავს ამავე მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ ქვეპუნქტთან დაკავშირებით ზემდგომი პროკურორის მიერ მიღებული დადგენილების გასაჩივრების შესაძლებლობას, არათანაზომიერად ზღუდავს სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლებას, ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტის მოთხოვნებს და, შესაბამისად, არაკონსტიტუციურია.

ბ) დაზარალებულის უფლების – სასამართლოს გზით გასაჩივროს პროკურორის გადაწყვეტილება გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ – შეზღუდვის ვიწრო პროპორციულობის შეფასება

47. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „ყველა ადამიანს სჭირდება განცდა, იმედი და გარანტია, რომ სახელმწიფო არის ეფექტიანი და ქმედითი მისი უფლებების დარღვევის თავიდან ასაცილებლად, მისი კანონიერი ინტერესების დასაცავად. ამიტომ ნებისმიერი დაზარალებულის ინტერესია, მოითხოვოს სახელმწიფოსგან მის მიმართ ჩადენილი დანაშაულის გახსნა, ამ მიზნისთვის ეფექტიანი გამოძიება, დანაშაულის სწორი კვალიფიკაცია, დამნაშავე პირის უტყუარად იდენტიფიცირება და კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის დაკისრება. ამასთან, არ შეიძლება იმ ფაქტის უგულებელყოფა, რომ დაზარალებული არის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი

სისხლისსამართლებრივი პროცედურების დაწყებისა და მას ობიექტურად აქვს ყველაზე დიდი ინტერესი მართლმსაჯულების შედეგების მიმართ“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-9). შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების ჯეროვანი, ეფექტიანი განხორციელება დაზარალებულის იმანენტური მოთხოვნილებაა. ამასთან, დემოკრატიულ და სამართლებრივ სახელმწიფოში ხელისუფლების ვალდებულება, გამოიძიოს დანაშაული, დაიწყოს პირთა მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა და დააკისროს შესაბამისი პასუხისმგებლობა, იმთავითვე მომდინარეობს, ერთი მხრივ, დაზარალებულის, ხოლო, მეორე მხრივ, საერთო საზოგადოებრივი ინტერესებიდან.

48. ზოგადად, შემთხვევათა უმრავლესობაში როგორც განსაკუთრებულად მძიმე, ასევე ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულის შედეგად, დაზარალებულის ზიანი გამოიხატება არა მხოლოდ ეკონომიკურ დანაკარგსა და მატერიალური სიკეთის დაზიანებაში, არამედ იმ სულიერ, ფსიქიკურ თუ ფიზიკურ ტრავმებსა და ტკივილებში, რომლებიც სრულიად ცვლის დაზარალებულთა პიროვნებას და ხშირად, მათი მთელი მომავალი სიცოცხლის თანამდევია. პირებს, დაზარალებულის სტატუსით, ერღვევათ ის უფლებები, რომლებიც ასე მნიშვნელოვანია სამართლებრივ ღირებულებათა იერარქიაში და რომელთა ტოლფასი, ეკვივალენტიც არ არსებობს. ასეთ დროს, ერთადერთი, რაც დაზარალებულთა ხელშესახებ ბერკეტს წარმოადგენს, შეთანხმებული წესებით, სამართლიანობის აღდგენის მოთხოვნაა. შესაბამისად, ცალკეული გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, სახელმწიფო მოკლებულია შესაძლებლობას, ხელი შეუწყოს დაზარალებულთა პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენას. ამდენად, სამართლიანობის აღსრულება, ჯეროვანი გამოძიების განხორციელება, დამნაშავის დასჯა, სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულების განხორციელება ის აუცილებელია მინიმუმია, რასაც სახელმწიფო დაზარალებულისთვის აკეთებს.

49. თავის მხრივ, სახელმწიფოს მიხედულების ფარგლებში ექცევა იმის განსაზღვრა, თუ როგორი სისხლისსამართლებრივი საპროცესო წესრიგით უზრუნველყოფს სამართლიანობის აღსრულებას, რა გზით იქნება უკეთესი დანაშაულთან ბრძოლა, საგამოძიებო საქმიანობის განხორციელება, საერთოდ, სისხლისსამართლებრივი დევნის წარმოების დაწყება თუ შეწყვეტა. ამ პროცესში სახელმწიფოს ტვირთსა და საზრუნავს წარმოადგენს, ერთი მხრივ, ეფექტიანი და მიზნის მისაღწევად გამოსადეგი სისტემის შექმნა, ხოლო, მეორე მხრივ, ამ სისტემაში სიკეთეთა გონივრული დაბალანსების უზრუნველყოფა. მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, სისხლისსამართლებრივი დევნისა და გამოძიების ორგანოა პროკურატურა, რომელსაც სადავო ნორმები აღჭურავს შესაძლებლობით, მიიღოს გადაწყვეტილება გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ. სახელმწიფო, აღნიშნული საქმიანობის განხორციელებას პროკურორს მიახლოებს დამატებითი კონტროლის მექანიზმების შექმნის გარეშე. „პირის სისხლისსამართლებრივი დევნა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახელმწიფოს მონოპოლიას წარმოადგენს. ... საამისოდ ის მიხედულების შესაბამისი ფარგლებით არის აღჭურვილი. ამ მიზნისთვის სახელმწიფო უფლებამოსილია, არჩევანი შეაჩეროს ეფექტიან, ადეკვატურ მოდელზე. თუმცა, იმავდროულად, მიხედულების ფარგლები პირობადებულია ვალდებულებით, გამოძიებისა და მართლმსაჯულების განხორციელებისთვის შერჩეული სისტემა/მოდელი უზრუნველყოფდეს საჯარო ინტერესებს, ამასთან იცავდეს ამ პროცესში ყველა აქტორის უფლებებს – როგორც კონკრეტულ პირებს იცავდეს უსაფუძვლო ბრალდებისა და მსჯავრდებისაგან, ისე ადეკვატურად პასუხობდეს დაზარალებული პირის კანონიერ ინტერესებს“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-29). ამდენად, უდავოა, რომ დაზარალებულის მიერ სასამართლოსათვის მიმართვა და პროკურორის გადაწყვეტილებათა კანონიერების შემოწმების მოთხოვნა, წარმოადგენს საკუთარი ინტერესების დაცვის ქმედით შესაძლებლობას.

50. მოსარჩელე მხარის მითითებით, პროკურორის მიერ მიღებული ნებისმიერი გადაწყვეტილება, იქნება ეს სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმა თუ გამოძიების შეწყვეტა, არსებით გავლენას ახდენს მისი ზემოთ განხილული ინტერესების რეალიზებაზე. შესაბამისად, მიაჩნია, რომ აუცილებელია, მათ შორის, არსებობდეს აღნიშნული გადაწყვეტილებების სასამართლოში გასაჩივრების და ამ გზით დაზარალებულთა ინტერესების დაცვის შესაძლებლობა. ამავდროულად, „თუკი არ იქნება უფლების დარღვევის თავიდან აცილების ან დარღვეული უფლების აღდგენის შესაძლებლობა, სამართლებრივი ბერკეტი, თავად უფლებით სარგებლობა დადგება კითხვის ნიშნის ქვეშ. შესაბამისად, უფლება-თავისუფლებების დასაცავად სასამართლოსადმი მიმართვის აკრძალვა ან

არათანაზომიერი შეზღუდვა არღვევს არა მხოლოდ სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, არამედ, იმავდროულად, შეიცავს საფრთხეს თავად იმ უფლების უფულებელყოფისა, რომლის დასაცავადაც სასამართლოსადმი მიმართვაა აკრძალული (შეზღუდული)“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის №1/466 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-14).

51. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით „ერთია, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა სახელმწიფოს პრეროგატივაა, მას აქვს კომპეტენცია და შესაბამისი კომპეტენტური ორგანოები, რომლებმაც უნდა გამოიძიონ ნებისმიერი დანაშაული, გამოავლინონ დამნაშავე და მის მიმართ გამოიყენონ პასუხისმგებლობის პროპორციული ზომა, მაგრამ, იმავდროულად, ცხადია, სისტემა უნდა იყოს ეფექტიანად აწყობილი საიმისოდ, რომ არსებობდეს როგორც გამოძიების დაწყება-არდაწყების, ისე პროცესის და შედეგების სისწორის, მართლზომიერების შემოწმების შესაძლებლობა, რადგან კონტროლის ბერკეტების არარსებობა არის თავისთავადი პროვოკაცია ინდიფერენტული მიდგომისა და, შედეგად, შეცდომისთვის, ისევე როგორც თვითნებობისა თუ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებისთვის. შედეგად, ზიანი ადგება როგორც კერძო, ისე საჯარო ინტერესს. მნიშვნელოვანია, არსებობდეს სახელმწიფოს კონტროლის მექანიზმები, რათა მან არ დაუშვას შეცდომა ან თვალის არ დახუჭოს მასზე. ამიტომ, დაზარალებულს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, გადაამოწმოს დევნის დაწყებაზე უარის თქმის საფუძვლიანობა, კანონიერება, ცხადია, ისევე სახელმწიფო ორგანოების მეშვეობით. სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება, დაასაბუთოს, რომ არ არსებობდა კანონით გათვალისწინებული საფუძვლები კონკრეტულ ფაქტზე ან/და კონკრეტული პირის მიმართ დევნის დასაწყებად. იმავე მოთხოვნების არსებობა საფუძვლიანია დევნის შეწყვეტის გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესაძლებლობასთან/აუცილებლობასთან დაკავშირებით“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-50). ამდენად, პროკურორის იმ გადაწყვეტილებათა გასაჩივრების უფლება, რომლებიც არსებით გავლენას ახდენს დაზარალებულის ინტერესზე, ერთი მხრივ, ემსახურება, შეცდომებისგან დაცვისა და მათი გამოსწორების ინტერესს, ხოლო, მეორე მხრივ, ახდენს შესაძლო შეცდომათა დაშვების ან თვითნებობის ერთგვარ პრევენციას.

52. მოპასუხე მხარის მითითებით, ისეთ შემთხვევებში, როდესაც კანონითაა დადგენილი დევნის ან გამოძიების შეწყვეტის საფუძვლები, პროკურორი არ მოქმედებს საკუთარი დისკრეციის ფარგლებში და, შესაბამისად, პროკურორის მიერ მისი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება მინიმუმამდეა დაყვანილი. მართალია, ამგვარი წინასწარ განსაზღვრული კრიტერიუმებისა თუ საფუძვლების არსებობის პირობებში პროკურორის მიერ მისაღები გადაწყვეტილება მეტად ნათელია, თუმცა, თავისთავად, ასეთ დროსაც კი არ გამოირიცხება შეცდომის დაშვების რისკი. ამასთან, მოპასუხის მიერ დასახელებულ შემთხვევებში, მკაფიოა სასამართლოს მიერ შესამოწმებელი მოცემულობა. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების სასამართლო კონტროლი და მისი კანონიერების შემოწმება მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც არსებობს პროკურატურის მხრიდან თვითნებობის ან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების რისკი. შესაბამისად, ამ მოცემულობაში, ინტერესთა დაბალანსებისას საქართველოს პარლამენტმა უნდა გაითვალისწინოს იმ შედეგთა სიმძიმე, რომელიც პროკურორის მცდარმა გადაწყვეტილებამ შესაძლოა დააყენოს როგორც დაზარალებულისთვის, ისე საზოგადოებისთვის. ამდენად, თუნდაც შეცდომის დაშვების ნაკლები ალბათობის პირობებშიც, სახელმწიფო ვალდებულია დაზარალებულს მისცეს შესაძლებლობა, სასამართლო კონტროლის გზით, გადაამოწმებულ იქნეს მის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილების კანონიერება.

53. სასამართლო ასევე ვერ გაიზიარებს მოპასუხის არგუმენტს, თითქოს დაზარალებულისათვის გასაჩივრების უფლების მინიჭებამ, შესაძლოა, გავლენა მოახდინოს შეჯიბრებითობის პრინციპზე ან ბრალდებულის უფლებრივ მდგომარეობაზე. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „შეჯიბრებითობის პრინციპი ეფუძნება მხარეთა თანაბარ შესაძლებლობას, აღიჭურვონ სათანადო საპროცესო ინსტრუმენტებით და გამოიყენონ ისინი საიმისოდ, რათა წარადგინონ მათი პოზიციების სასარგებლო არგუმენტები. იმავდროულად, ამ პრინციპის უმთავრესი მიზანი არის სწორი გადაწყვეტილების მიღების ხელშეწყობა და ამ მიზნისთვის ეს პრინციპი ეყრდნობა ორივე მხარის მიერ არგუმენტების თავისუფლად წარდგენის შესაძლებლობას. ამასთან, შეჯიბრებითობის პრინციპი არც ერთ შემთხვევაში არ გულისხმობს მხარეთა მექანიკურ თანასწორობას და არ შეიძლება გულისხმობდეს ან უშვებდეს არგუმენტების მიჩქმალვის ან მათზე თვალის დახუჭვის გზით გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას. პირიქით, ეს პრინციპი სწორიდაც რომ ხელს უწყობდეს ორივე მხარის

სასარგებლო ყველა შესაძლო არგუმენტის მაქსიმალურად გამოვლენას და არგუმენტების პაექრობაში მოხვედრას, რადგან მხოლოდ ასეა შესაძლებელი სწორი გადაწყვეტილების მიღება. ამიტომ, თუ ბრალდების მხარის სასარგებლო არგუმენტი არსებობს, მისი სასამართლოში წარდგენა შეჯიბრებით პროცესს ვერ შეასუსტებს, დაარღვევს, დამოუკიდებლად იმისგან, ვინ წარადგენს ამ არგუმენტს – პროკურორი თუ დაზარალებული/მსხვერპლი“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-28). ამდენად, დაზარალებულის მიერ, საკუთარი ინტერესების დასაცავად, სასამართლოსათვის მიმართვა წარმოადგენს პროკურორის გადაწყვეტილებათა კანონიერების შემოწმების ერთ-ერთ გზას და უარყოფით გავლენას ვერ მოახდენს სისხლის სამართლის პროცესის შეჯიბრებითობის პრინციპზე.

54. თავის მხრივ, შეპირისპირებული ინტერესების მეორე მხარეს დგას სასამართლოს გადატვირთვისგან დაცვის ლეგიტიმური მიზანი, რაც, შესაბამისად, გულისხმობს მართლმსაჯულების ეფექტიან ფუნქციონირებას. მართალია, აღნიშნული სიკეთე მნიშვნელოვანი ღირებულების მატარებელია, თუმცა მისი დაცვა და უზრუნველყოფა არ წარმოადგენს თვითმიზანს. სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვა მართლმსაჯულების ეფექტიანობის მიზნით, შესაძლოა, გამართლებული იყოს ისეთ შემთხვევებში, როდესაც პირის საპირწონე ინტერესი იქნება არსებითად უმნიშვნელო ან სხვა შესაფერისი ბერკეტებით დაბალანსებული. თუმცა, სასამართლოს გადატვირთვისგან დაცვის ლეგიტიმური ინტერესი, სახელმწიფოს მხრიდან გამოყენებული არ უნდა იქნეს მუდმივი ფარად და ისეთ შემთხვევებში, როდესაც არსებობს პირის სათანადო ინტერესი, სახელმწიფომ გამოსავალი არა უფლების შეზღუდვაში, არამედ მართლმსაჯულების ისეთი სისტემის ორგანიზებაში უნდა იპოვოს, რომელიც უნარიანი იქნება ჯეროვნად ფუნქციონირების მეშვეობით გაუმკლავდეს გამოწვევებს.

55. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ სადავო ნორმებით არ არის დადგენილი სამართლიანი ბალანსი კერძო და საჯარო ინტერესებს შორის. შესაბამისად, სადავო ნორმები არათანაზომიერად ზღუდავს სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლებას, ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტის მოთხოვნებს და არაკონსტიტუციურია.

3. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული,“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) და 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვების „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით

3.1. საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტით დაცული სფერო

56. საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, „ყველა ადამიანი სამართლის წინაშე თანასწორია. აკრძალულია დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, სქესის, წარმოშობის, ეთნიკური კუთვნილების, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, სოციალური კუთვნილების, ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის ან სხვა ნიშნის მიხედვით“. „კანონის წინაშე თანასწორობის ფუნდამენტური უფლების დამდგენი ეს ნორმა წარმოადგენს თანასწორობის უნივერსალურ კონსტიტუციურ ნორმა-პრინციპს, რომელიც ზოგადად გულისხმობს ადამიანების სამართლებრივი დაცვის თანაბარი პირობების გარანტირებას“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის №1/1/493 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-1). საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, თანასწორობის ძირითადი უფლების არსი და მიზანია „ანალოგიურ, მსგავს, საგნობრივად თანასწორ გარემოებებში მყოფ პირებს სახელმწიფო მოეპყროს ერთნაირად“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის №1/1/493 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები: „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2).

57. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, „კანონის წინაშე თანასწორობის უფლება არ გულისხმობს, ბუნებისა და შესაძლებლობების განურჩევლად, ყველა ადამიანის ერთსა და

იმავე პირობებში მოქცევას. მისგან მომდინარეობს მხოლოდ ისეთი საკანონმდებლო სივრცის შექმნის ვალდებულება, რომელიც ყოველი კონკრეტული ურთიერთობისათვის არსებითად თანასწორთ შეუქმნის თანასწორ შესაძლებლობებს, ხოლო უთანასწორობებს პირიქით“ (საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 მარტის №2/1/473 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბიჭიკო ჭონქაძე და სხვები საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის წინააღმდეგ“, II-2). შესაბამისად, თანასწორობის უფლება შეიზღუდება იმ შემთხვევაში, როდესაც სადავო ნორმა დიფერენცირებას დაადგენს არსებითად თანასწორ პირებს შორის.

3.2. სადავო ნორმებით გათვალისწინებული დიფერენცირების იდენტიფიცირება

58. განსახილველ საქმეში სადავოდ გამხდარი ნორმებით, გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ პროკურორის გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრების უფლება დაზარალებულს აქვს მხოლოდ განსაკუთრებულად მძიმე ან იმ დანაშაულის არსებობის შემთხვევაში, რომელიც, კანონის თანახმად, სპეციალური საგამოძიებო სამსახურის ქვემდებარეა. ხოლო, სხვა კატეგორიის დანაშაულით დაზარალებული პირი მოკლებულია იგივე უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობას. მოსარჩელე მხარის პოზიციით, სადავო ნორმა დიფერენცირებას ახდენს, ერთი მხრივ, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის შედეგად დაზარალებულ პირებს და, მეორე მხრივ, სხვა დანაშაულის შედეგად დაზარალებულ პირებს შორის, რითაც ირღვევა საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპი.

59. აღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაფასებელია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულით დაზარალებული და სხვა კატეგორიის დანაშაულით დაზარალებული პირების თანასწორობის საკითხი, რათა დადგინდეს იწვევს თუ არა სადავო ნორმა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტით აკრძალულ დიფერენცირებულ მიდგომას.

60. საკონსტიტუციო სასამართლომ წინამდებარე გადაწყვეტილებით უკვე შეაფასა პროკურორის დადგენილების გასაჩივრების შესაძლებლობის დანაშაულის კატეგორიაზე დამოკიდებულების საკითხი. სასამართლოს განმარტებით, „მართალია, სადავო ნორმებით დადგენილი წესი მიემართება დანაშაულის კატეგორიას, თუმცა იგი ერთმანეთისგან ყოფს პირთა ჯგუფებს. სადავო ნორმების მიხედვით, პირთა ჯგუფი, რომელთა მიმართაც ჩადენილია ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაული, გამოყოფილია იმ პირებისგან, რომელთა მიმართაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. სადავო ნორმა გასაჩივრების შესაძლებლობას უკავშირებს ისეთ პირობას, რომლის შეცვლაც დამოკიდებული არ არის პირის თავისუფალ არჩევანზე. შესაბამისად, პირებს არ აქვთ შესაძლებლობა, რაიმე გავლენა მოახდინონ ამ დაყოფაზე. ამდენად, განსახილველ შემთხვევაში ურთიერთობის სხვადასხვაგვარი მოწესრიგება ჩადენილი დანაშაულის კატეგორიის მიხედვით, ფაქტობრივად, იწვევს პირთა განსაზღვრული ჯგუფების მიმართ სხვადასხვაგვარ უფლებრივ რეჟიმს და დიფერენცირებას“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 14 დეკემბრის №2/12/1229,1242,1247,1299 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ხვიჩა ყირმიზაშვილი, გია ფაცურია და გვანცა გაგნიაშვილი და „შპს ნიკანი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ II-37).

61. ანალოგიურად, სადავოდ გამხდარი ნორმები გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ პროკურორის გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობას უკავშირებს დანაშაულის კატეგორიას, ხოლო აღნიშნული პირობის შეცვლა სცდება დაზარალებული პირის შესაძლებლობის ფარგლებს. შესაბამისად, განსახილველ შემთხვევაშიც სახეზეა დიფერენცირება დანაშაულთა კატეგორიის მიხედვით.

3.3. შესადარებელ პირთა არსებითად თანასწორობა

62. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, დიფერენცირების ფაქტის დადგენის შემდგომ, სადავო ნორმის თანასწორობის უფლებასთან შესაბამისობის დადგენის მიზნით, უნდა მოხდეს შესადარებელი ჯგუფების იდენტიფიცირება და იმის შეფასება, თუ რამდენად თანასწორნი არიან ეს ჯგუფები კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობისთვის. ამასთან, პირთა არსებითად თანასწორობის საკითხი „უნდა შეფასდეს არა ზოგადად, არამედ კონკრეტულ სამართალურთიერთობასთან კავშირში. დისკრიმინაციულ მოპყრობაზე მსჯელობა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ პირები კონკრეტულ სამართლებრივ ურთიერთობასთან დაკავშირებით შეიძლება

განხილულ იქნენ როგორც არსებითად თანასწორი სუბიექტები“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 4 თებერვლის №2/1/536 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ლევან ასათიანი, ირაკლი ვაჭარაძე, ლევან ბერიანიძე, ბექა ბუჩაშვილი და გოჩა გაბოძე საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“, II-19).

63. განსახილველ შემთხვევაში უნდა დადგინდეს, პროკურორის გადაწყვეტილების სასამართლო წესით გასაჩივრების მიზნებისათვის რამდენად თანასწორი სუბიექტები არიან, ერთი მხრივ, ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულის შედეგად დაზარალებული პირები და, მეორე მხრივ, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის შედეგად დაზარალებულები. აღნიშნულ პირთა ორივე კატეგორიას აერთიანებს იდენტური ინტერესი – სასამართლოს გზით გასაჩივრონ პროკურორის ცალკეული გადაწყვეტილებები და, შესაბამისად, განახორციელონ პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების კონტროლი. ხსენებული ინტერესი თანაბარმნიშვნელოვანია ნებისმიერი სიმძიმის დანაშაულით დაზარალებულისთვის.

64. „დასახელებული პირების არსებითად თანასწორად მიჩნევისათვის განმსაზღვრელია მათი არსებითად იდენტური სამართლებრივი მდგომარეობა – როგორც განსაკუთრებით მძიმე, ასევე მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დანაშაულთა საქმეებზე დაზარალებულებს დანაშაულის შედეგად ადგებათ ზიანი. ამასთან, დანაშაულთა განსხვავებული კატეგორია, თავისთავად, არ ნიშნავს პირთან მიმართებით განსხვავებული ზიანის არსებობას, სრულიად შესაძლებელია, რომ განსაკუთრებით მძიმე და მძიმე დანაშაულისას პირს ერთნაირი ზიანი მიადგეს“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 14 დეკემბრის №2/12/1229,1242,1247,1299 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ხვიჩა ყირმიზაშვილი, გაია ფაცურია და გვანცა გაგნიაშვილი და „შპს ნიკანი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-41).

65. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წინარე განმარტებით, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-12 მუხლის თანახმად, დანაშაულის კატეგორიზაცია ნაკლებად მძიმე, მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულებად ხდება სასჯელად გათვალისწინებული თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალური ვადის მიხედვით. თავის მხრივ, ამა თუ იმ დანაშაულისათვის სასჯელს განსაზღვრავს კანონმდებელი. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „კანონმდებელი განსაზღვრავს ქმედების საშიშროების ხარისხს და ადგენს შესაბამის სანქციებს. ამავე დროს, არსებობს პრეზუმფცია იმისა, რომ ამა თუ იმ ქმედებისათვის გათვალისწინებული სანქციის მოცულობა მიუთითებს მისი საზოგადოებრივი საშიშროების და გასაკიცხაობის ხარისხზე“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 19 ოქტომბრის №2/7/779 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე დავით მალანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-28). შესაბამისად, დანაშაულის მიმართ განსაზღვრული თავისუფლების აღკვეთის ზომა, როგორც წესი, დამოკიდებულია მისი საზოგადოებრივი საშიშროებისა და გასაკიცხაობის ხარისხზე. შესაძლებელია, ცალკეულ შემთხვევაში განსხვავებული იყოს დანაშაულიდან მომდინარე საზოგადოებრივი საშიშროება, დამნაშავის გასაკიცხაობის ხარისხი და არ განსხვავდებოდეს დაზარალებულისათვის დანაშაულით მიყენებული ფიზიკური, მორალური და ქონებრივი ზიანის მოცულობა. ამასთან, შესაძლოა, კანონმდებელმა სხვადასხვა დროს სხვადასხვა კატეგორიაში მოაქციოს ესა თუ ის დანაშაული და, შესაბამისად, გადაანაცვლოს დაზარალებულის სტატუსზე წვდომის შესაძლებლობები, თუმცა, ბუნებრივია, დანაშაულის კვალიფიკაციასთან ერთად, ვერ შეიცვლება პირის დაზარალებულისათვის მიყენებული ზიანის ხარისხი და დაზარალებულად ცნობის ინტერესი (იხ., *mutatis mutandis* საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 13 ნოემბრის №1/4/557,571,576 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ვალერიან გელბახიანი, მამუკა ნიკოლაიშვილი და ალექსანდრე სილაგაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-13).

66. ამდენად, სადავო ნორმით დადგენილი ღონისძიება იწვევს არსებითად თანასწორი სუბიექტების მიმართ დიფერენცირებულ მოპყრობას. შესაბამისად, სახეზეა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტით აღიარებული თანასწორობის უფლების შეზღუდვა.

3.4. სადავო ნორმებით გათვალისწინებული დიფერენცირების ობიექტური და გონივრული გამართლება

67. საკონსტიტუციო სასამართლოს დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, დიფერენცირებული მოპყრობა არ ნიშნავს *a priori* დისკრიმინაციას. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „დიფერენცირებული მოპყრობისას ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ

დისკრიმინაციული დიფერენციაცია და ობიექტური გარემოებებით განპირობებული დიფერენციაცია. განსხვავებული მოპყრობა თვითმიზანი არ უნდა იყოს. დისკრიმინაციას ექნება ადგილი, თუ დიფერენციაციის მიზეზები აუხსნელია, მოკლებულია გონივრულ საფუძველს“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის №1/1/493 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-3).

68. ამასთან, დიფერენცირებულად მოპყრობის გონივრულობის მასშტაბი განსხვავებული შეიძლება იყოს თითოეულ ინდივიდუალურ შემთხვევათა მიმართებით. „ცალკეულ შემთხვევაში ის შეიძლება გულისხმობდეს ლეგიტიმური საჯარო მიზნების არსებობის დასაბუთების აუცილებლობას... . სხვა შემთხვევაში ხელშესახები უნდა იყოს შეზღუდვის საჭიროება თუ აუცილებლობა. ზოგჯერ შესაძლოა საკმარისი იყოს დიფერენციაციის მაქსიმალური რეალისტურობა“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის №1/1/493 გადაწყვეტილება „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები: ახალი მემარჯვენეები და საქართველოს კონსერვატიული პარტია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-5).

69. იმის მიხედვით, თუ რა ნიშანს ეფუძნება ან რამდენად ინტენსიურია დიფერენცირება, სასამართლო იყენებს რაციონალური დიფერენცირების ან შეფასების მკაცრ ტესტს. ამასთან, „თანასწორობის უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევის კონსტიტუციურობის შეფასების სტანდარტები არ არის ერთგვაროვანი. ნორმა, რომლით დადგენილი დიფერენცირებაც უკავშირდება კლასიკურ, სპეციფიკურ ნიშნებს ან/და ხასიათდება მაღალი ინტენსივობით, ექვემდებარება კონსტიტუციურ შემოწმებას „მკაცრი ტესტის“ ფარგლებში, თანაზომიერების პრინციპის გამოყენებით (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 მარტის №2/1/473 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბიჭიკო ჭონქაძე და სხვები საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის წინააღმდეგ“, II-6).

70. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „დიფერენციაციის ინტენსივობის შეფასების კრიტერიუმები განსხვავებული იქნება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, დიფერენციაციის ბუნებიდან, რეგულირების სფეროდან გამომდინარე. თუმცა ნებისმიერ შემთხვევაში გადამწყვეტი იქნება არსებითად თანასწორი პირები რამდენად მნიშვნელოვნად განსხვავებულ პირობებში მოექცევიან ანუ დიფერენციაცია რამდენად მკვეთრად დააცილებს თანასწორ პირებს კონკრეტულ საზოგადოებრივ ურთიერთობაში მონაწილეობის თანაბარი შესაძლებლობისაგან“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის №1/1/493 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-5).

71. განსახილველ შემთხვევაში დიფერენცირების ნიშანი პირის მიმართ ჩადენილი დანაშაულის კატეგორიაა. იმის მიხედვით, თუ რა კატეგორიის დანაშაულია ჩადენილი, კანონმდებელი დაზარალებულებს განსხვავებულ სამართლებრივ რეჟიმს უქმნის. ხსენებული ნიშანი არ მიეკუთვნება საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტით ჩამოთვლილ კლასიკურ ნიშანს და, ამდენად, მკაცრი თუ რაციონალური ტესტის გამოყენების საკითხის გადასაწყვეტად არსებითია უფლებაში ჩარევის ინტენსივობის შემოწმება.

72. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „დიფერენციაციის ინტენსივობის შეფასების კრიტერიუმები განსხვავებული იქნება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, დიფერენციაციის ბუნებიდან, რეგულირების სფეროდან გამომდინარე. თუმცა ნებისმიერ შემთხვევაში გადამწყვეტი იქნება, არსებითად თანასწორი პირები რამდენად მნიშვნელოვნად განსხვავებულ პირობებში მოექცევიან, ანუ დიფერენციაცია რამდენად მკვეთრად დააცილებს თანასწორ პირებს კონკრეტულ საზოგადოებრივ ურთიერთობაში მონაწილეობის თანაბარი შესაძლებლობებისაგან“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 27 დეკემბრის №2/3/522,553 გადაწყვეტილება საქმეზე „სპს „გრიმა აშორდია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-13).

73. ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლო შეაფასებს დიფერენცირებების ინტენსივობას, კერძოდ, იმას, თუ, სადავო ნორმის მოქმედების შედეგად, რამდენად განსხვავებულ სამართლებრივ მდგომარეობაში ექცევიან, ერთი მხრივ, განსაკუთრებით მძიმე და, მეორე მხრივ, ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულის შედეგად დაზარალებული პირები. როგორც უკვე აღინიშნა, დიფერენცირებულ პირთა შესაძლებლობა, სასამართლოს წესით გაასაჩივრონ პროკურორის გადაწყვეტილებები,

წარმოადგენს ისეთ სამართლებრივ მექანიზმს, რომელიც უზრუნველყოფს ბრალდების მხარის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებათა ისეთი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს მიერ კონტროლს, როგორცაა წარმოადგენს სასამართლო და რომლის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას განეკუთვნება სისხლის სამართლის საქმეში დაზარალებულთან მიმართებით ბრალდების მხარის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებათა კანონიერების კონტროლი მათი მხრიდან თვითნებობისა და უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების თავიდან აცილების უზრუნველსაყოფად. შესაბამისად, ამგვარ შემთხვევაში, მცირდება პროკურატურის მხრიდან მცდარ გადაწყვეტილებათა მიღების ალბათობაც და უფლების დაუსაბუთებლად შეზღუდვის რისკებიც. თავის მხრივ, პროკურორის ის გადაწყვეტილებები, რომელთა სასამართლოს მეშვეობით გასაჩივრების გზით, სურთ დაზარალებულებს, დაიცვან საკუთარი ინტერესები, ერთნაირად არსებითი მნიშვნელობის მატარებელია ორივე დიფერენცირებული კატეგორიისთვის. სადავო ნორმებით, პირთა ერთი კატეგორია სრულად მოკლებულია შესაძლებლობას სასამართლოსთვის მიმართვა გამოიყენოს უფლების დაცვის საშუალებად, მაშინაც კი, თუ პროკურორი წყვეტს გამოძიებას ან სისხლისსამართლებრივ დევნას ან უარს ამბობს დევნის დაწყებაზე. პროკურორის აღნიშნული გადაწყვეტილება თავისი შინაარსით საბოლოოა და არსებით გავლენას ახდენს დაზარალებულის ინტერესზე.

74. „ამა თუ იმ უფლებით სრულად სარგებლობის უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანესი გარანტია ზუსტად მისი სასამართლოში დაცვის შესაძლებლობაა. თუკი არ იქნება უფლების დარღვევის თავიდან აცილების ან დარღვეული უფლების აღდგენის შესაძლებლობა, სამართლებრივი ბერკეტი, თავად უფლებით სარგებლობა დადგება კითხვის ნიშნის ქვეშ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის №1/466 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-14). ამდენად, სასამართლოს მიმართვის მეშვეობით უფლების დაცვის არსებითი შეზღუდვით, შესაძლოა, საერთოდ არ მოხდეს დაზარალებულის ისეთი ინტერესის რეალიზება, როგორცაა ჯეროვანი გამოძიების განხორციელება და დამნაშავე პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაში მიცემა. შესაბამისად, სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვიდან მომდინარე საფრთხეები და დაზარალებულის ინტერესის რეალიზების უგულებელყოფის რისკები ძალიან მაღალია.

75. ამგვარად, სადავო ნორმები არსებითად თანასწორ პირებს მნიშვნელოვნად აცილებს სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის თანაბარი უფლებისგან, რაც გულისხმობს, რომ დიფერენცირება მაღალი ინტენსივობით ხასიათდება. შესაბამისად, დიფერენცირების კონსტიტუციურობა უნდა შემოწმდეს მკაცრი შეფასების ტესტის საფუძველზე.

3.5. ლეგიტიმური მიზანი

76. საკონსტიტუციო სასამართლო დიფერენცირების კონსტიტუციურობას მკაცრი ტესტის ფარგლებში აფასებს თანაზომიერების პრინციპის გამოყენებით (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის №1/1/493 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები: „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-6). ამრიგად, „მკაცრი ტესტის“ ფარგლებში ნორმის კონსტიტუციურობის შეფასებისათვის აუცილებელია, პირველ რიგში, დადგინდეს, სადავო რეგულაცია ემსახურება თუ არა ლეგიტიმური მიზნის მიღწევას. „ლეგიტიმური მიზნის არარსებობის პირობებში ადამიანის უფლებაში ნებისმიერი ჩარევა ატარებს თვითნებურ ხასიათს და უფლების შეზღუდვა საფუძველშივე გაუმართლებელი, არაკონსტიტუციურია ნორმის შემდგომი შემოწმების გარეშე“ (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 11 ივნისის №1/3/534 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ტრისტან მამაგულაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-27).

77. მოპასუხის, საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენლის მითითებით, სადავო ნორმა თანასწორობის უფლებას სასამართლოს გადატვირთვისგან დაცვის მიზნით ზღუდავს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ წინამდებარე გადაწყვეტილებაში უკვე შეაფასა სასამართლოს გადატვირთვისგან დაცვის და, შესაბამისად, ეფექტიანი, სწრაფი მართლმსაჯულების ფუნქციონირების მნიშვნელობა და დანიშნულება. სასამართლოს პოზიციით, აღნიშნული ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად, შესაძლებელია ასევე თანასწორობის უფლების შეზღუდვაც.

3.6. გამოსადეგობა და აუცილებლობა

78. სადავოდ გამხდარი ნორმა დიფერენცირებას ახდენს პირის მიმართ შესაძლო ჩადენილი დანაშაულის კატეგორიის მიხედვით და ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულით დაზარალებულ პირებს უზღუდავს უფლებას, სასამართლოს მეშვეობით გაასაჩივრონ პროკურორის გადაწყვეტილება გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის შესახებ. ამგვარი დიფერენცირებით, პირთა ცალკეულ ჯგუფს, ეზღუდება სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლება, რის შედეგადაც თავისთავად მცირდება სასამართლოსათვის მიმართვიანობა და, საბოლოო ჯამში, იკლებს სასამართლოს მიერ განსახილველ საქმეთა რაოდენობა. შესაბამისად, დიფერენცირება აკმაყოფილებს გამოსადეგობის მოთხოვნას.

79. ამასთან, დიფერენცირება ასევე უნდა აკმაყოფილებდეს თანაზომიერების ისეთ მოთხოვნას, როგორცაა უფლების შეზღუდვის ყველაზე ნაკლებად მზღუდავი საშუალების გამოყენება. განსახილველ შემთხვევაში, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ უკვე დაადგინა, რომ არ იკვეთება სასამართლოს გადატვირთვისგან ამავე ეფექტიანობით დაცვის სხვა, ნაკლებად მზღუდავი საშუალება (იხ., წინამდებარე გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილის 31-ე პარაგრაფი). შესაბამისად, სასამართლოს გადატვირთვისაგან დაცვა ასეთი ეფექტიანობით ვერ მოხერხდებოდა გამოყენებული დიფერენცირების გამომწვევი ღონისძიების გარეშე. აქედან გამომდინარე, დიფერენცირებული მოპყრობა ასევე აკმაყოფილებს აუცილებლობის მოთხოვნას.

3.7. პროპორციულობა ვიწრო გაგებით

80. თანაზომიერების პრინციპი ასევე მოითხოვს, რომ დაცული იყოს პროპორციულობა ვიწრო გაგებით. კერძოდ, აუცილებელია, დადგენილი იყოს სამართლიანი ბალანსი და დიფერენცირებული მოპყრობით მიღწეული სიკეთე მნიშვნელობით აჭარბებდეს პირის შეზღუდული ინტერესის – თანასწორობის უფლების დაცვის ინტერესს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩაითვლება, რომ დარღვეულია თანაზომიერების პრინციპის მოთხოვნები და სახეზეა დისკრიმინაცია.

81. განსახილველ შემთხვევაში, მძიმე და ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შედეგად დაზარალებულ პირებს დიფერენცირებულად ეზღუდებათ შესაძლებლობა, სასამართლოში გაასაჩივრონ პროკურორის გადაწყვეტილება გამოძიების ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ. მართალია აღნიშნული დიფერენცირების მიზანი მნიშვნელოვანი საჯარო სიკეთის – სასამართლოს გადატვირთულობისაგან დაცვას ემსახურება, თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ წინამდებარე გადაწყვეტილებაში არსებული შეფასებით, დიფერენცირებულ პირთა ინტერესები, დაიცვან საკუთარი უფლებები სასამართლო კონტროლის გზით, აღემატება აღნიშნულ ლეგიტიმურ მიზანს. თანასწორობის უფლებასთან მიმართებით, არსებითად არ იცვლება სასამართლოს არგუმენტაცია და კვლავაც მიიჩნევა, რომ სასამართლოსაგან გადატვირთვის ინტერესი ვერც ამ შემთხვევაში იქნება უპირატესი შეზღუდულ ინტერესზე.

82. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სადავო ნორმებით გამოწვეული დიფერენცირებული მოპყრობა ვერ აკმაყოფილებს თანაზომიერების პრინციპის მოთხოვნას და სადავო ნორმები ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველ პუნქტს. ამდენად, ისინი არაკონსტიტუციურად უნდა იქნეს ცნობილი.

III

სარეზოლუციო ნაწილი

საქართველოს კონსტიტუციის მე-60 მუხლის მე-4 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტისა და მე-5 პუნქტის, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-19 მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტის, 21-ე მუხლის მე-2, მე-5, მე-8 და მე-11 პუნქტების, 23-ე მუხლის პირველი პუნქტის, 25-ე მუხლის პირველი, მე-2, მე-3 და მე-6 პუნქტების, 27-ე მუხლის მე-5 პუნქტის, 39-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტის, 43-ე და 45-ე მუხლების საფუძველზე,

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ადგენს:

1. დაკმაყოფილდეს №1355 და №1389 კონსტიტუციური სარჩილები („სამსონ თამარიანი, მალხაზ

მაჩალიკაშვილი და მერაბ მიქელაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“) და არაკონსტიტუციურად იქნეს ცნობილი:

ა) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მე-2 წინადადების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც გამორიცხავს ამავე მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ ქვეპუნქტთან დაკავშირებით ზემდგომი პროკურორის დადგენილების გასაჩივრების შესაძლებლობას, საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით;

ბ) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვები „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვები „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველ პუნქტთან და 31-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით.

2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მე-2 წინადადების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც გამორიცხავს ამავე მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ ქვეპუნქტთან დაკავშირებით ზემდგომი პროკურორის დადგენილების გასაჩივრების შესაძლებლობას და 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვები „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება,“ ძალადაკარგულად იქნეს ცნობილი ამ გადაწყვეტილების საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ვებგვერდზე გამოქვეყნების მომენტიდან.

3. გადაწყვეტილება ძალაშია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ვებგვერდზე გამოქვეყნების მომენტიდან.

4. გადაწყვეტილება საბოლოოა და გასაჩივრებას ან გადასინჯვას არ ექვემდებარება.

5. გადაწყვეტილების ასლი გაეგზავნოს მხარეებს, საქართველოს პრეზიდენტს, საქართველოს მთავრობასა და საქართველოს უზენაეს სასამართლოს.

6. გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ გამოქვეყნდეს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ვებგვერდზე და გაეგზავნოს „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს“.

კოლეგიის შემადგენლობა:

ვასილ როინიშვილი

ევა გოცირიძე

გიორგი თევდორაშვილი

გიორგი კვერენჩილაძე

